

Mälardalens högskola
Akademin för hållbar samhälls- och teknikutveckling

”Du skall älska din nästa som dig själv”
Ger kristendomen upphov till ökad empati?

Jennifer Katkits

C-uppsats i psykologi, VT 2008
Handledare: Jakob Eklund
Examinator: Eric Hansen

”Du skall älska din nästa som dig själv”

Ger kristendomen upphov till ökad empati?

Jennifer Katkits

Denna undersökning handlar om ifall kristendom kan ge upphov till ökad empati. Det bygger kring tanken att kristendom uppmanar till tolerans och förståelse, men frågan är om det verkligen stämmer. I undersökningen användes enkäter med en svensk översättning av C. D. Batsons (1994) empatiskala tillsammans med en berättelse i två versioner där huvudpersonen antingen framstod som elak eller snäll. I resultatet framkom det att kristna har en tendens till mer empati än ateister/agnostiker och att båda grupperna kände mer empati för den snälla personen än den elaka. Det framkom också, något oväntat, att kristna kände starkare än ateister/agnostiker för alla känslor i enkäten. Det kristna budskapet verkar ha en viss påverkan på känslor, men det görs skillnad mellan personer.

Key words: empathy, religion, Christianity, atheism, altruism.

Inledning

En person sa till mig för flera år sedan att om fler människor vore religiösa så skulle det finnas mer respekt och tolerans i samhället. Han var själv katolik och sa att det viktiga inte är att alla har samma tro som han själv, utan att människor har en religion överhuvudtaget. Andra har hävdats motsatsen, att om religion inte fanns så skulle människor inte kriga lika mycket. Se till exempel på konflikten om Jerusalem där kristna, judar och muslimer inte kan enas. Det är dock svårt att ta reda på orsaken till krig, istället har denna uppsats fokuserat på att ta reda på om det finns någon skillnad mellan kristna och ateister i hur mycket empati de känner gentemot någon annan. För att underlätta läsningen har gruppen fått ett samlingsnamn som ”ateister” även om gruppen innehöll agnostiker också. I samband med detta undersöktes det också ifall det spelar roll hur deltagarna uppfattar den person som de ska känna empati för, om denne är snäll eller elak. Skulle det visa sig att kristna känner mer empati än ateister, kan det tyda på att det faktiskt går att lära sig att ha empati genom sin religion eller livsstil. Finns det däremot ingen skillnad visar det att det inte spelar någon roll om personen är kristen eller ateist, i frågan om empati. I inledningen introduceras begreppet empati och även en del av det kristna budskapet som kan kopplas till empati. Därefter presenteras en empirisk undersökning som testar kristnas och ateisters empati.

Empati

Definitioner av empati. Singer et al. (2004) ansåg att en central del i människans överlevnad är den sociala interaktionen, där vi måste kunna förstå andra människors tankar och intentioner. Empati har en del i detta då det handlar om att förstå andras känslor och deras känslomässiga tillstånd. Definitionerna av empati är dock något olika beroende på vem du frågar. Stotland (1969) har beskrivit empati som en person som observerar någon annan, och får en emotionell reaktion, på grund av att han eller hon uppfattar att den andra personen upplever eller är på väg att uppleva en emotion. Detta var dock enligt Stotland en väldigt bred definition, där det till exempel kan ifrågasättas vad exakt en emotion eller respons är. Stotland menade också att det är viktigt att skilja på empati som handlar om att predicera sin egen framtid, och empati som inte har med personen själv att göra. Stotland gav exempel på empati där en person ser sin chef komma in på bra humör och uppfattar det som att det kommer vara en lugn dag på jobbet, jämfört med en bonde som kan känna empati för ett svältande barn i ett annat land trots att värdet på bondens egen skörd kanske ökar i och med situationen i andra länder. I den förstnämnda menade Stotland att empatin är predicerande för hur personens egen situation kommer vara. I det andra exemplet känner bonden för barnet utan egen vinning.

En annan beskrivning av empati är den som Singer et al. (2004) angav: ”vår förmåga att uppleva någon annans smärta är karaktäristiskt för empati” (s. 2). De ansåg att empati kan handla om att sätta sig in i olika känslor, som till exempel lycka, beröring, kittling och sorg och så vidare. Batson (1994) beskrev empati som “other-oriented feelings congruent with the perceived welfare of another person.” (s. 606). Batson ansåg att empati innefattar känslor som sympati, medkänsla och omsorg. Batson var således mycket mer specifik i sin definition än andra empatiforskare, då han framförallt betonade ett perspektiv där en person känner sorg för någon annan som är i behov av hjälp, där en del av hur mycket empati personen känner är att värdera i hur stor utsträckning den andres välbefinnande är hotad. Definitionen som den här uppsatsen utgår ifrån i mätningen av empati är Batsons (1994).

Forskning om empati. Den egna upplevelsen visar sig biologiskt, då samma delar av hjärnan aktiveras som om personen själv blev utsatt för exempelvis smärta (Singer et al., 2004; Singer et al., 2006). Dawkins (2007) har påstått att empati, medlidande och, inom samma område, altruism har gynnat våra gener och har därför vuxit fram genom evolutionen. Han tog som det mest självklara exemplet att vara snäll mot sina barn gynnar reproduktionen, och därmed vidareförandet av de egna generna. Han menade dock att altruism inte bara handlar om att skydda sina egna gener utan det förekommer också mellan olika arter. Detta har han förklarat med liknelsen ”om du kliar mig på ryggen så kliar jag dig”. Det skulle alltså kunna vara så att empati och altruism har uppstått biologiskt genom evolutionen, och i så fall borde både kristna och ateister känna lika mycket empati.

Alla typer av altruism är dock inte kopplade till empati, till exempel då djur signalerar till varandra vid fara eller vid upphittandet av föda, vilket somliga forskare kallar altruism, är troligtvis inte kopplat till empati. Empati och altruism har dock ofta kopplats ihop med varandra, då empati ses som en motivationsfaktor till altruism (Batson, 1994; de Waal, 2008). En del forskare har dock ifrågasatt om det verkligen finns altruism i

koppling till empati. Batson, Duncan, Ackerman, Buckley och Birch (1981) gav exempel på situationer där någon som ser att en annan person är i nöd agerar för att hjälpa denna för att reducera dess oro. Det skulle dock kunna vara så att den som hjälper till gör det för att reducera sin egen oro, eftersom han eller hon genom empati själv känner den andra personens oro.

I tidigare undersökningar har det framkommit att empati visar sig i olika grad beroende på hur personer uppfattar den som utsätts. I en studie där deltagarna spelade spel, varav några spelade "rättvist" medan andra var mer "egoistiska" visade det sig att män reagerade betydligt mindre empatiskt mot de egoistiska spelarna än mot de rättvisa. Bland kvinnorna skiljde sig däremot reaktionerna endast marginellt (Singer et al., 2006). Här hade det alltså visat sig både en skillnad i graden av empati mellan könen, men också skillnad i hur den person som blev utsatt hade betett sig i spelet. I samma undersökning hade det också visat sig att de personer som hade fått höga poäng i en empatiskala som de fått fylla i själva, hade också en hög aktivering i samma område av hjärnan (anterior cingulate cortex) som aktiveras när personen i fråga själv upplever smärta. Skillnad i empati mellan män och kvinnor har framkommit i flera undersökningar som alla visar att kvinnor känner mer empati än män (Batson et al., 2007; Eklund, Andersson-Stråberg & Hansen, in press; Toussaint & Webb, 2005;).

Graden av empati verkar dock bero på en del andra faktorer också. I en undersökning gjord av Eklund et al. (in press) fick deltagarna fylla i en enkät om hur mycket empati de kände kring vissa historier, de fick dessutom ange till vilken grad de själva hade upplevt situationen tidigare. Där har det visat sig att människor upplever mer empati för andra i situationer som de själva hade varit med om. Andra undersökningar har fokuserat på att se om människor känner mindre empati mot vissa. Baum (2006) beskriver hur judisk-israeliska socialarbetare, vilka hade som klient en person med arabiskt ursprung och en person med judisk ortodox tro, kände mer osäkerhet och rädsla kring den arabiske klienten och mindre empati gentemot denne, samtidigt som skuld känslorna gentemot personen ökade. Detta på grund av den pågående politiska konflikten mellan de olika folkslagen. Enligt Baum var en utlösande faktor rädslan för att den arabiske klienten skulle medföra misstro till mötet, tillsammans med socialarbetarna själva.

Empati i koppling till religion

Vad har då empati med religion, och mer specifikt kristendom att göra? "Allt vad ni vill att människorna skall göra för er, det skall ni också göra för dem. Det är vad lagen och profeterna säger". Detta kallas för den gyllene regeln i bibeln (Matt 7:12, Bibeln, 1999) vilken vi alla vet är kristendomens grund. Kristendomen är inte heller ensam om den gyllene regeln utan den finns med i flera av de stora världsreligionerna (Dawkins, 2007). Eftersom Sverige är ett kristet land, och för att begränsa studien har dock endast kristendomen och därmed det bibliska budskapet valts ut. Kristendomens kärleksbud om att älska sin nästa visar sig ett flertal gånger i bibeln, som till exempel i 3 Mos 19:18: "Du skall inte ta hämnd och inte hysa vrede mot någon i ditt folk, utan du skall älska din nästa som dig själv" (Bibeln, 1999).

Eftersom Sverige är ett kristet men sekulariserat land är det intressant att undersöka om religionen har någon roll i hur vi beter oss mot andra. I en undersökning gjord av

Darley och Batson (1973) visade det sig att typ av uppfattning av religionen kunde påverka till vilken grad en person är villig att hjälpa någon som verkar må dåligt. De såg en tydlig distinktion mellan om religion uppfattades som ett "sökande", då dessa sökare försökte mer passivt hjälpa den utsatta och hade en tendens att inte riktigt genomföra hjälpen, i jämförelse med andra religiösa synsätt som inte kunde kopplas till någon grad av hjälp som de erbjöd den utsatta (Darley & Batson, 1973).

Vi vet alltså att benägenhet och sätt att hjälpa andra beror på religiöst synsätt, men hur är det då med att känna empati? Empati är troligen något allmänmänskligt men frågan är om de kristna riktlinjerna har någon betydelse för den grad av empati en person upplever för andra eller inte. I en kristen tradition så ska det, som citatet ovan visar, inte spela någon roll om personen i fråga är snäll eller elak för att en människa ska inte hysa hämnd mot någon utan älska denne som han/hon älskar sig själv. Batson et al. (2003) skrev dock i sin studie att människor inte alltid agerar så som de anser är det moraliskt rätta sättet. I undersökningen fick deltagarna dela ut en uppgift till sig själva och en annan uppgift till en annan deltagare. Det fanns två uppgifter att välja mellan där den ena verkade tråkig och ointressant och den andra rolig och intressant. Trots att de tyckte att det moraliskt rätta skulle vara att singla slant om vem som skulle få den roliga så valde de flesta den roliga uppgiften till sig själv. I samma studie hade de också ett annat experiment där deltagarna först fick sätta sig in i den andres situation. Då visade det sig att deltagarna oftare tilldelade den andre den roliga uppgiften. Ett medvetandegörande av empati hade alltså betydelse för hur deltagarna agerade i studien. Andra undersökningar har visat att människor i allmänhet känner mer empati för en person som verkar snäll och hjälpsam än för en person som verkar elak och självisk (Batson, Håkansson Eklund, Chermok, Hoyt & Ortiz, 2007).

Kristendomen predikar ofta tolerans och kärlek till andra, oavsett vem. Vi kan ju dock inte alla vara lika goda människor som Jesus var. Även bibeln ger exempel på flera olika högt uppsatta präster som skyndar förbi en skadad man som ligger blåslagen efter att ha blivit rånad (Lukasevangeliet, 10: 29-37). Till slut är det en barmhärtig samarit som inte är särskilt troende som stannar och hjälper den stackars skadade mannen. Sådan altruism uppmuntras i bibeln, oavsett om du är troende eller ej. I en studie gjord av Pichon, Boccato och Saroglou (2007) stod det att det i de flesta undersökningar antas att religion har en gynnande funktion för det sociala nätverket, därför har de undersökt just detta, om religion har någon inverkan på beteende som är socialt gynnande. De refererade till att helgon framställs som förebilder då de gör uppoffringar för andras skull. Samtidigt har det predikats i religioner om vad som är moraliskt rätt och fel och de människor som begår synder väntar hård bestraffning, kanske hamnar de rent av i helvetet. De hade studerat hur personer i olika grupper betedde sig efter att ha läst ord som var antingen religiöst kopplade eller icke-religiösa. Orden var också antingen positivt laddade eller neutrala. De kom i sitt resultat fram till att religion faktiskt har en viss påverkan på prosocialt beteende, framförallt då religiösa ord kopplades till något positivt i undersökningen verkade deltagarna mer benägna att ha intentioner för gruppens bästa (Pichon, 2007).

Andra har funnit att inneboende religiositet och regelbundet besökande av kyrkor ger en högre självskattning av meningsfullhet i livet (Francis & Hills, 2008). Dawkins (2007), som har varit kritisk till att religion skulle ha med empati att göra, tog upp att folk har frågat honom varför en person ska vara god om det inte finns någon gud. Hans svar

var att om gud är anledningen till att en person begår altruistiska handlingar så är det inte empati, utan rent fjäskande för att slippa bli straffad själv. Han fortsatte med: ”Man måste nog ha mycket låg självaktning för att tro att vi alla skulle bli hårdhärtade och egoistiska hedonister om tron på gud plötsligt försvann ur världen.” (Dawkins, 2007, s. 243). Snarare, menade Dawkins, att om kristna följer bibeln ordagrant är det faktiskt en gud som har mycket låg empati som beskrivs, utan några högre tankar om människan. Han tog bland många andra historien om Noas ark som exempel där gud obarmhärtigt dränker alla människor och oskyldiga djur med undantag av några få. Han har upprepade gånger påpekat att den gud som beskrivs i bibeln är hämndlysten, grym och saknar empati. Batson, Schoenrade och Ventis (1993) har frågat sig om religion upplevs som frihet eller slaveri. De har sagt att de personer som har en inneboende tro i sin vardag själva ofta uppger att de upplever en frihet i och med sin religion, då de till exempel inte är rädda för döden. Dock har författarna ifrågasatt om det verkligen är så att deras upplevda frihet är verklig. De jämförde det med en schizofren som har en skev verklighetsuppfattning där en terapeut skulle ifrågasätta dess upplevelse av omvärlden och ansåg att vi borde på samma sätt ifrågasätta en religiös person. På samma sätt skulle det kunna ifrågasättas vilket av alla budskap som en kristen tar till sig.

Syfte, frågeställningar och hypotes

Enligt Batson et al. (1993) talar somliga om religion som upphov till kärlek, tolerans och förståelse, medan andra menar att religion är som gjort för att förgöra oss då det tar fram våra värsta sidor så som otrygghet, motstånd till andra och enkla svar. Är det den goda barmhärtiga guden eller är det den grymma och hämndlystna? Eftersom det är oklart på vilket sätt religion påverkar människors empati är denna undersökning viktig. Den syftar till att undersöka om det finns någon skillnad i empati mellan kristna och ateister. Här ingår även om dessa grupper visar sig ha olika grad av empati gentemot en person som uppfattas som snäll respektive någon som uppfattas vara elak.

En första frågeställning är om det finns skillnad i empati mellan kristna och ateister: (a) Finns det någon generell skillnad i hur mycket empati kristna och ateister känner? (b) Finns det någon skillnad i hur mycket empati de känner för en elak person? (c) Finns det någon skillnad i hur mycket empati de känner för en snäll person?

En andra frågeställning är om det finns en skillnad i empati oavsett religion, för en elak eller en snäll person: (a) Finns det någon generell skillnad, oavsett om en person är kristen eller ateist, i empati gentemot en snäll eller en elak person? (b) Finns det någon skillnad i hur mycket empati en kristen känner för en snäll eller elak person? (c) Finns det någon skillnad i hur mycket empati en ateist känner gentemot en snäll eller elak person?

Hypotesen är att människor, oavsett religion, känner mer empati för en person som framställs som snäll än för någon som framställs som elak. Denna undersökning kan, oavsett vad resultatet blir, vara betydelsefull. Om det å ena sidan skulle visa sig att kristna har låg empati, bör de reflektera över i vilken utsträckning de lever i enlighet med det bibliska budskapet ”du skall älska din nästa som dig själv” (3 Mos 19:18, Bibeln 1999). Om det å andra sidan skulle visa sig att kristna har hög empati, och eventuellt mer empati än ateister, så verkar det som att kristna har lyckats omsätta budskapet om att älska sin nästa, i praktiken, och ateisterna kanske har något att lära. Även om det inte går att

säga att kristendom uteslutande är det som påverkar graden av empati, så skulle det kunna vara en faktor som påverkar. Av betydelse är också att ta reda på om kristna gör skillnad på person - så som det visat sig i tidigare forskning att människor i allmänhet gör - eller om deras "nästa" kan vara såväl elak som snäll. Att favorisera vissa framför andra kan knappast vara tanken med "du skall älska din nästa som dig själv". Skulle denna studie visa att kristna inte empatiserar mer med somliga, har många av oss något att lära av det kristna budskapet, förutsatt att empati är något som vi eftersträvar.

Metod

Design

Designen i undersökningen var en 2 x 2 faktoriell, med religion (kristna eller ateister/agnostiker) och berättelse (huvudpersonen elak eller snäll) som mellangrupsfaktorer (se Tabell 1 för fördelning av deltagare i de olika cellerna).

Tabell 1

Antalet deltagare uppdelat i de fyra cellerna

	Kristna	Ateister/agnostiker	Totalt
Snäll	12	9	21
Elak	9	9	18
Totalt	21	18	39

Not. Fördelningen i cellerna var något ojämn på grund av bortfall.

Deltagare

Antalet enkäter som delades ut var 86, varav 72 lämnades in. Deltagarnas ålder varierade mellan 20 och 77 år. Könsfördelningen var 14 män och 34 kvinnor. Bland deltagarna var 10 kvinnor ateister och 24 kristna. Bland männen var 9 ateister och 5 kristna. Av de enkäter som lämnats in blev 15 st. bortfall på grund av att de antingen inte hade fyllt i ordentligt eller att de hade rivit bort den berättelse de hade fått läsa och det därför inte gick att veta om de hade fått den snälla eller den elaka versionen. Det fanns också de med en annan religion och dessa valdes därför bort i analysen. De som slutligen valdes ut till resultatanalysen var alltså en grupp kristna som fick läsa berättelsen om en elak person som hade råkat ut för en olycka, en annan grupp kristna som fick läsa samma historia fast med en snäll huvudperson, och en grupp ateister med en elak och en annan grupp ateister med en snäll huvudperson (se Tabell 1). Deltagarna valdes ut genom ett tillgänglighetsurval utifrån vilka som ville ställa upp. De kristna i dessa grupper tillhörde en kristen församling och antogs därför vara kristna, de fick dock ändå kryssa i ett fält som försäkring att de var troende kristna. Den grupp som här kallats ateister bestod av psykologistudenter på Mälardalens högskola (MDH) och personal på Kungliga tekniska

högskolan (KTH) i Stockholm. Av dessa inkluderades endast de personer som uppgav sig vara ateister, agnostiker. Anledningen till att även agnostiker valdes ut var för att skillnaden mellan de icke-troende och de troende skulle vara att de kristna ska ha den kristna läran i sin livsstil, medan agnostiker som inte riktigt vet vad de ska tro antagligen inte lever efter bibeln eller någon annan religion. Dock kallas gruppen, som tidigare nämnt, i denna undersökning för ”ateister” för att sätta ett samlingsnamn. I de enkäter där någon enstaka känsla hade utblivit imputerades en siffra, baserat på ett medelvärde av de övriga svar som deltagaren hade angett för liknande känslor.

Material

Undersökningens deltagare fick först läsa en fiktiv historia som författats av mig själv, som handlade om en person som är i nöd på grund av en trafikolycka. Berättelsen var inspirerad av Ankarfjäll och Selvik (2007) och Batson et al. (2007). Samma historia hade dock vinklats på två olika sätt där huvudpersonen i den ena framställdes som snäll och hjälpsam medan den i den andra framställdes han eller hon som elak och otrevlig. Historierna matchades med varandra för att de skulle vara så lika som möjligt förutom huvudpersonens framställning. Berättelserna skrevs i ”jag form” för att personens kön inte skulle kunna påverka resultatet och för att de skulle vara så levande som möjligt för att kunna väcka känslor hos deltagarna. Den beroende variabeln var här graden av empati som deltagarna visade gentemot personen i berättelsen. Bakgrundsvariabel var religion och framställandet av huvudpersonen, som snäll respektive elak, var en manipulerad variabel.

Följande berättelser fick deltagarna läsa. De kursiverade delarna markerar de delar av berättelserna som var identiska oavsett betingelse. I den ena framställdes huvudpersonen som snäll:

Jag är en student på Mälardalens högskola. En dag var det mycket dåligt väder och jag var på väg till bussen då jag fick syn på en gammal dam som stod längs vägkanten med en kasse i vardera handen och såg förvirrad ut. När jag precis skulle passera stoppade hon mig, hon sa att hon hade gått vilse och bad mig att hjälpa henne att hitta hem. Jag kände igen den adress hon angav, och tänkte att jag självklart ska hjälpa henne, så jag tog damens kassar och följde henne åt det håll jag trodde att det ligger. Efter en ca 20 minuter lång promenad kände damen igen sig men jag insisterade på att följa henne hela vägen fram så att jag skulle veta att hon kom hem ordentligt, dessutom, tänkte jag för mig själv, var kassarna ganska tunga. På väg tillbaka fick jag syn på nästa buss. När jag sprang över vägen för att hinna med den så såg jag mig inte för och blev påkörd av en bil. Nu har jag legat på sjukhuset i två månader och är orolig för att jag inte kommer att kunna ta min examen i tid.

I den andra berättelsen framställdes huvudpersonen som elak:

Jag är en student på Mälardalens högskola. En dag var det mycket dåligt väder och jag var på väg till bussen då jag fick syn på en gammal dam som stod längs

vägkanten med en kasse i vardera handen och såg förvirrad ut. När jag precis skulle passera stoppade hon mig, hon sa att hon hade gått vilse och bad mig att hjälpa henne att hitta hem. Jag stannade och tittade irriterat på klockan. Jag tänkte att "jag har väl inte tid att ta reda på var hon bor" och sa till henne att om hon är för senil för att hitta hem skulle hon inte ha gått ut från första början, det finns ju hemtjänst! När jag sedan började gå därifrån tog damen tag i mig och fortsatte att be om hjälp, så jag ryckte loss armen och i rycket ramlade damen omkull. Jag tittade tillbaka men tänkte att hon fick skylla sig själv som inte gav sig. Då fick jag syn på bussen och när jag sprang över vägen för att hinna med den så såg jag mig inte för och blev påkörd av en bil. Nu har jag legat på sjukhuset i två månader och är orolig för att jag inte kommer att kunna ta min examen i tid.

En enkät baserad på en översättning av Batsons et al. (2007) empatiskala (Ankarfjäll & Selvik, 2007) användes. Denna skala innehöll sex begrepp som enligt Batson et al. reflekterar aspekter av empati. Begreppen var berörd, medlidande, omsorg, ömhet, sympati och medkänsla (Cronbach's alpha = .95). Enkäten innehöll dock även andra känslor för att deltagarna inte skulle veta exakt vad som mättes, som till exempel "sorg", "chockad" och "upprörd". Eftersom Batsons (1994) definition av empati handlar om att hjälpa någon i nöd kan dessa känslor uppfattas som negativa och sorgsna. Sammanlagt fanns det 16 känslor i skalan. Skalan bestod av siffrorna 1 (inte alls) till 7 (extremt) där en av siffrorna skulle ringas in.

De deltagare som valdes ut på MDH och KTH fick även kryssa i på ett enskilt papper vilken religion de tillhör. På detta papper fanns de fem stora religionerna (kristendom, judendom, islam, hinduism och buddhism) med. Det fanns också andra alternativ såsom "ateist", "agnostiker" och "något annat". Bland de enkäter som delades ut bland personer som kunde antas vara kristna fanns ett papper där de kunde kryssa i om de var troende kristna eller ej.

Procedur

En enkät delades ut tillsammans med ett missivbrev, där information om studien och kontaktuppgifter fanns med. Deltagarna informerades här också om att det var frivilligt att delta och att den information som samlades in skulle behandlas konfidentiellt, taget från Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (1999). Därtill fick deltagarna en av historierna också. Enkäterna delades ut bland psykologistudenter på MDH samt personal på KTH i Stockholm. Svenska kyrkan kontaktades för den del av enkätundersökningen som riktades till kristna. Eftersom det här inte fanns lika många som kunde delta användes också de enkäter som delats ut bland studenter som hade fyllt i att de var troende kristna. Detta var också ett sätt att få en jämnare åldersfördelning, eftersom ålder skulle kunna vara en faktor som påverkar resultatet. Ett antal enkäter delades ut i en gospelkör. Deltagarna fick veta att undersökningen handlade om hur personer reagerar på en viss historia.

Deltagarna fick först läsa igenom den berättelse de fått, varefter de fick fylla i enkäten med empatiskalan. Efter att de hade fyllt i enkäterna fick de antingen öppna ett kuvert där hela syftet stod förklarat, eller så informerades de muntligt direkt efteråt. När enkäterna

var insamlade valdes endast de enkäter ut där deltagaren uppgav sig vara antingen troende kristen, ateist eller agnostiker.

Resultat

Empati

Ett empativärde räknades fram för varje deltagare genom att ta medelvärdet av de sex empatifrågorna. Medelvärden för de olika grupperna räknades sedan fram (se tabellerna 2, 3 och 4). För att testa om det fanns någon skillnad i hur mycket empati kristna och ateister kände, och för att testa om det fanns någon skillnad i empati mellan snäll och elak och även om det fanns en interaktionseffekt, utfördes en tvåvägs variansanalys (ANOVA). Religion (kristen/ateist) och berättelse (snäll/elak) var de oberoende variablerna och empati den beroende. Variansanalysen visade en tendens till att religion har en effekt på empati, $F(1, 42) = 3.07, p = .087$. Tendensen innebar att kristna kände något mer empati än ateister. Detta gällde för både den snälla och den elaka berättelsen. Det fanns en effekt av berättelse på empati, $F(1, 42) = 24.17, p < .001$. Effekten innebar att deltagarna kände mer empati för den snälla än den elaka studenten. I enlighet med hypotesen kände såväl kristna som ateister mer för den snälla än den elaka versionen (se Tabell 2). Det fanns ingen interaktionseffekt $F(1, 42) = .25, p = .617$.

Tabell 2.

Medelvärden (och standardavvikleser) i empati uppdelat på berättelse och religion

	Kristna	Ateister	Totalt
Snäll	5.25 (0.83)	4.28 (1.83)	4.88 (1.35)
Elak	2.92 (1.89)	2.38 (0.84)	2.70 (1.54)
Totalt	4.17 (1.83)	3.33 (1.69)	3.84 (1.81)

För att testa om det fanns någon skillnad i empati för en snäll och en elak person och mellan män och kvinnor utfördes en tvåvägs variansanalys (ANOVA). Berättelse (snäll/elak) och kön (man/kvinna) var de oberoende variablerna och empati den beroende. Variansanalysen visade återigen en effekt på empati av berättelse, $F(1, 42) = 17.97, p < .001$. Det fanns dessutom en signifikant huvudeffekt av kön på empati, $F(1, 42) = 9.25, p < .005$. Effekten innebar att kvinnor kände mer empati än män. Detta gällde för både den snälla och den elaka berättelsen (se Tabell 3). Det fanns ingen interaktionseffekt $F(1, 42) = .15, p = .701$.

Tabell 3.

Medelvärden (och standardavvikelserna) i empati uppdelat på berättelse och kön

	Män	Kvinnor	Totalt
Snäll	3.67 (1.74)	5.21 (1.06)	4.88 (1.35)
Elak	1.94 (0.58)	3.13 (1.76)	2.70 (1.54)
Totalt	2.60 (1.4)	4.32 (1.73)	3.84 (1.81)

De som kände allra mest empati var de kristna kvinnorna, och allra minst männen som var ateister (se Tabell 4). Det fanns en signifikant huvudeffekt av kön $F(1, 43) = 7.64, p = .008$. Religion hade ingen effekt $F(1, 43) = .34, p = .56$ och det fanns inte någon interaktion, $F(1, 43) = .04, p = .84$.

Tabell 4.

Medelvärden (och standardavvikelserna) i empati uppdelat på kön och religion

	Män	Kvinnor	Totalt
Kristna	2.73 (1.69)	4.42 (1.72)	4.13 (1.81)
Ateister	2.52 (1.32)	3.97 (1.73)	3.33 (1.69)
Totalt	2.60 (1.41)	4.29 (1.71)	3.82 (1.79)

För att testa om det fanns något samband mellan ålder och empati utfördes en Pearson korrelation analys. Det fanns en tendens till ett positivt samband ($r(N=47) p = .069$). De äldre verkade känna något mer empati än de yngre.

Övriga känslor

Syftet med denna uppsats var att studera empati, men eftersom möjligheten fanns gjordes även analyser på samtliga 16 känslor i enkäten. Ett index skapades av samtliga 16 känslor på samma sätt som för empati tidigare¹. Cronbach's alpha på 16 känslor var .89. Intressanta mönster framträdde och de 16 känslorna analyserades ingående, trots att det var utöver det ursprungliga syftet med undersökningen som var begränsat till empati. För att testa om det fanns någon skillnad i hur mycket av de 16 känslorna kristna och ateister kände och för att testa om det finns någon skillnad mellan snäll och elak utfördes en tvåvägs variansanalys (ANOVA). Religion (kristen/ateist) och berättelse (snäll/elak) var de oberoende variablerna och ett index på 16 känslor den beroende. Variansanalysen visade här en huvudeffekt på religion då $F(1, 35) = 10.70, p = .002$. Effekten innebar att kristna kände generellt mer än ateister, oavsett känsla. Det fanns dock ingen huvudeffekt av berättelse, $F(1, 35) = .08, p = .777$. Det fanns ingen interaktionseffekt $F(1, 35) = .11, p = .741$.

Tabell 5.

Medelvärden för de samtliga 16 känslorna (och standardavvikelserna) i enkäten uppdelat på berättelse och religion

	Kristna	Ateister	Totalt
Snäll	3.97 (1.20)	2.69 (1.28)	3.42 (1.37)
Elak	3.75 (1.05)	2.71 (0.71)	3.23 (1.02)
Totalt	3.87 (1.12)	2.70 (1.00)	3.33 (1.21)

Samma index som med 16 känslor gjordes med 10 känslor utan empatikänslorna, då mönstret var identiskt med det för 16 känslor presenteras inte dessa här.

För att testa om det fanns någon skillnad i hur mycket av de 16 känslorna män och kvinnor kände och för att testa om det finns någon skillnad mellan snäll och elak utfördes en tvåvägs variansanalys (ANOVA). Kön (man/kvinna) och berättelse (snäll/elak) var de oberoende variablerna och ett index av 16 känslor den beroende. Variansanalysen visade här fortfarande ingen effekt av berättelse, $F(1, 35) = .003$, $p = .958$. Kön hade dock effekt $F(1, 35) = 11.86$, $p = .002$. Effekten innebar att kvinnor kände generellt mer än män. Detta gällde för både den snälla och den elaka berättelsen (se Tabell 6). Det fanns ingen interaktionseffekt $F(1, 35) = .03$, $p = .854$.

Tabell 6.

Medelvärden för de samtliga 16 känslorna (och standardavvikelserna) i enkäten uppdelat på berättelse och kön

	Män	Kvinnor	Totalt
Snäll	2.47 (1.10)	3.72 (1.33)	3.42 (1.37)
Elak	2.38 (0.56)	3.77 (0.88)	3.23 (1.02)
Totalt	2.42 (0.78)	3.74 (1.15)	3.33 (1.21)

För att testa om det fanns någon skillnad i hur mycket av de 16 känslorna män och kvinnor kände och för att testa om det finns någon skillnad mellan kristna och ateister utfördes en tvåvägs variansanalys (ANOVA). Kön (man/kvinna) och religion (kristen/ateist) var de oberoende variablerna och ett index av 16 känslor den beroende. Variansanalysen visade effekt av kön, $F(1, 36) = 8.11$, $p = .007$. Effekten innebar att kvinnor kände mer än män. Religion hade ingen effekt dock en tendens till detta, $F(1, 36) = 3.83$, $p = .058$. Tendensen innebär att det skulle kunna vara så att kristna känner mer av känslor generellt än ateister (se Tabell 7). Det fanns ingen interaktionseffekt $F(1, 36) = .55$, $p = .462$.

Tabell 7.

Medelvärden för de samtliga 16 känslorna (och standardavvikelserna) i enkäten uppdelat på kön och religion

	Män	Kvinnor	Totalt
Kristna	2.72 (0.90)	4.04 (1.07)	3.80 (1.14)
Ateister	2.27 (0.73)	3.05 (1.10)	2.70 (1.01)
Totalt	2.42 (0.78)	3.68 (1.67)	3.31 (1.21)

Diskussion

Huvudresultatet i denna undersökning var att det fanns en tendens till att kristna känner mer empati än ateister och såväl kristna som ateister känner mer empati för en snäll person än för en elak. Något oväntat framkom det också att kristna känner betydligt starkare känslor, bland alla de känslor som fanns med i empatiskalan, än vad ateister gör. Samma skillnad visade sig också mellan män och kvinnor, då kvinnor känner betydligt mer.

Empati

Resultatet visade alltså, i enlighet med hypotesen, att det spelade roll om personen uppfattades som snäll eller elak, oavsett om deltagaren var kristen eller ateist. Det kristna kärleksbudskapet om att alla människor bör betraktas lika verkar därför inte haft någon påverkan på deltagarnas grad av empati, då de kände mindre empati för den elaka studenten än den snälla, även om de kände något mer empati för den elaka än vad ateisterna gjorde. Även för den snälla versionen kände kristna något mer empati än ateisterna. Detta går delvis i enlighet med Dawkins (2007) påstående att religion inte gör oss människor snällare eller mer toleranta på något sätt. Precis som tidigare forskning visat (Batson et al., 2007; Eklund et al., in press Toussaint & Webb, 2005;) spelade kön en signifikant roll för empati även i denna undersökning. Kvinnorna hade betydligt mer empati än männen och de kristna kvinnorna låg i topp.

Dawkins (2007) som har en teori om att empati har vuxit fram genom evolutionen, kan enligt det här resultatet bara förklara empati delvis. Det kan ju fortfarande vara så att evolutionen har en stor del i saken att göra, men det kan inte förklara allt eftersom de kristna deltagarna faktiskt hade en tendens till något mer empati än ateister. För att vara rättvis dock så talar Dawkins om empati i koppling till altruism, och eftersom deltagarna i denna undersökning inte hade möjlighet att hjälpa studenten som var i nöd så är det inte heller helt applicerbart på Dawkins teori. En kanske mer långsökt förklaring till resultatet skulle kunna vara att personer som är aktiva inom kyrkan kanske har vänt sig till kyrkan i en period då de själva har behövt stöd och som Eklund et al. (in press) funnit så är det lättare att känna empati om man kan identifiera sig med den andre.

Övriga känslor

Variansanalysen visade en tendens till att kristna skulle kunna känna mer empati än ateister i genomsnitt, för både den snälla och den elaka. Dock var effekten inte tillräckligt stark för att vara signifikant. Detta resultat blev ännu mer intressant då en variansanalys gjordes av alla de 16 känslorna som fanns med i enkäten. Det visade sig att de kristna deltagarna uttrycker starkare känslor, vilket dessutom var tillräckligt starkt för att vara signifikant. Frågan är då om deras tendens till mer empati handlar om att de överhuvudtaget har fyllt i starkare känslor eller om det verkligen är empati det handlar om. Eftersom variansanalysen med de 16 känslorna visade mycket högre signifikans kan det antas att det inte var specifikt empati som kristna kände mer av utan alla känslor. Då väcks dock förstås frågan om varför kristna skulle känna mer. Det skulle kunna vara så att eftersom enkäterna framförallt delades ut i kyrkan och en gospelkör och det var underförstått att det som söktes till undersökningen var troende kristna. De kanske kände sig utvalda då de skulle fylla i något som hade med deras tro att göra och därför tog enkäten på ett större allvar. En annan tanke är att de kanske är mer vana att prata om sina känslor när de är aktiva inom kyrkan, medan ateister kanske har ett större avstånd till sådant. Enligt Batsons et al. (2003) studie där deltagarna fick tilldela en rolig eller en tråkig uppgift till sig själv och en annan hade det visat sig att när empati medvetandegörs

så är människor mer benägna att ge den roliga uppgiften till den andre. Kanske fungerar religion som ett medvetandegörande av känslor. I så fall kan det vara så att människor kan fostras till att känna mer genom sitt levnadssätt och sin tro.

Det framkom att kvinnor känner mer överhuvudtaget av de 16 känslorna. Skulle det vara av samma anledning som för de kristna så håller inte ovan nämnda teori om att de kristna kanske kände sig utvalda. Kanske är det så att kvinnor är mer känslosamma än män.

Validitet och reliabilitet

Som Eklund et al. (in press) visat känner människor mer empati för någon om de själva har varit i samma situation tidigare. Det skulle kunna vara en faktor som påverkar resultatet, kanske hade deltagarna egna upplevelser om hur det är att vara vilse, många har säkert också varit med om att ha en lång väg att gå i dåligt väder. Detta kan ha ökat deras empati för den gamla damens situation varvid klyftan mellan den elaka och den snälla versionen ökar då de kanske känner lättnad då den snälla hjälper henne hem, och ilska när den elaka avfärdar henne. Det kan också ha varit så att deltagarna känner igen sig i den elaka studentens situation att han/hon är stressad och inte har tid att "rätta till" andras misstag. En fråga hade kunnat läggas till i enkäten där deltagarna kunde fylla i om de kunde identifiera sig med studentens eller damens situation.

Att huvudpersonen i berättelsen var student är också en faktor som kan ha påverkat det resultat som framkom eftersom en del av undersökningsdeltagarna själva var studenter eller hade en koppling till studenter. Ett bättre sätt hade varit att ta en person med en "neutral" identitet i jämförelse med deltagarna.

Könsfördelningen i undersökningen var ganska ojämn och många av de deltagare som arbetade inom kyrkan var just äldre kvinnor (åldern var dock ganska blandad bland alla kristna deltagare), så det kan vara en faktor som har påverkat antingen på så sätt att det var många kvinnor som var kristna eller tvärtom att många kristna var kvinnor, beroende på vilken faktor det är som höjer värdena. Åldern visade sig också ha en tendens till ett positivt samband vilket också kan ha påverkat resultatet. Med ett större antal deltagare hade resultatet kunnat bli ännu mer tillförlitligt. En stor del av bortfallen som var på grund av att deltagarna rivit bort berättelserna i enkäterna hade kunnat undvikas genom någon slags diskret markering av enkäterna så att det hade gått att identifiera dem i efterhand.

Förslag till framtida forskning

Eftersom det i detta resultat visade sig att kristna känner överlag mer än vad ateister gör skulle det vara intressant att ta reda på. En tanke är att utveckla Batsons (1994) empatiskala och göra en känsloskala istället där deltagarna får fylla i hur känslosamma de är.

Det har forskats mycket kring vad empati är, och om det resulterar i altruism. Det skulle vara intressant att försöka ta reda på varför och på vilket sätt det skiljer sig i empati mellan olika grupper, så som det i denna undersökning skiljde sig mellan kristna och

ateister. Detta skulle framförallt vara intressant att se mellan män och kvinnor eftersom det har visat sig finnas en skillnad i många undersökningar. En kvalitativ undersökning som går in på djupet i hur människor tänker kring empati kanske skulle få fram vad det är som egentligen skiljer dem åt.

En annan intressant undersökning skulle kunna baseras på Stotlands (1969) artikel där två sorters empati beskrivs, dels den predicerande som är mer "självcentrerad" där personen ifråga känner empati för någon där den andres sinnestillstånd påverkar dess egen situation. Den andra sorten är oberoende av personens egen situation. Här skulle det vara intressant att se om någon av typerna oftare leder till altruistiskt handlande.

Slutord

Antagligen skulle det finnas krig och konflikter, oavsett människors tro. Den här studien har dock visat en tendens till att kristna känner mer empati än ateister, framförallt manliga ateister, vilket innebär att kristendomen verkar ha någon slags påverkan på empati. Det som, i enlighet med andra undersökningar, visade sig vara signifikant var att männen kände betydligt mindre empati än kvinnorna. Lite skämtsamt kan man fråga sig om det kanske är män som borde gå i kyrkan lite oftare? Något verkar människor trots allt lära sig där, vare sig det är att känna empati eller att reflektera över sina känslor.

Referenser

- Ankarfjäll, C., & Selvik, T. (2007). *Är det lättare att känna empati för en person som är snäll än elak?: En svensk empatiskala utvecklas och testas*. C-uppsats, Mälardalens högskola, Eskilstuna, Institutionen för Samhälls- och Beteendevetenskap.
- Batson, C. D. (1994). Why act for the public good? Four answers. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 603-610.
- Batson, C. D., Duncan, B. D., Ackerman, P., Buckley, T., & Birch, K. (1981). Is empathic emotion a source of altruistic motivation? *Journal of Personality and Social Psychology*, 40, 290-302.
- Batson, C. D., Håkansson Eklund, J., Chermok, V. L., Hoyt, J. L., & Ortiz B. G. (2007). An additional antecedent of empathic concern: Valuing the welfare of the person in need. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93, 65-74.
- Batson, C. D., Lishner, D. A., Carpenter, A., Dulin, L., Harjusola-Webb, S., Stocks, E. L., et al. (2003). "...As you would have them do unto you": Does imagining yourself in the other's place stimulate moral action? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 1190-1201.
- Batson, C. D., Schoenrade, P., & Ventis, W. L. (1993). *Religion and the individual: A social-psychological perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Baum, N. (2006). It's not only cultural differences: Comparison of Jewish Israeli social work students' thoughts and feelings about treating Jewish Ultra-Orthodox and Palestinian Israeli clients. *International Journal of Intercultural Relations*, 31, 575-589.
- Bibeln*, (1999). Örebro: Libris.

- Darley, J. M., & Batson, C. D. (1973). "From Jerusalem to Jericho": A study of situational and dispositional variables in helping behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 27, 100-108.
- Dawkins, R. (2007). *Illusionen om gud*. Stockholm: Leopard.
- de Waal, F. B. M. (2008). Putting the altruism back into altruism: The evolution of empathy. *Annual Review of Psychology*, 59, 279-300.
- Eklund, J., Andersson-Stråberg, T., & Hansen, E. (in press). "I've also experienced loss and fear": Effects of prior similar experience on empathy. *Scandinavian Journal of Psychology*.
- Francis, L. J., & Hills, P. R. (2008). The development of the Meaning in Life Index (MILI) and its relationship with personality and religious behaviours and beliefs among UK undergraduate students. *Mental Health, Religion and Culture*, 11(2), 211-220.
- Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (1999). *Forskningsetiska principer I humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet.
- Pichon, I., Boccato, G., & Saroglou, V. (2007). Nonconscious influences of religion on prosociality: A priming study. *European Journal of Social Psychology*, 37, 1032-1045.
- Singer, T., Seymour, B., O'Doherty, J., Kaube, H., Dolan, R. J., & Frith, C. D. (2004). Empathy for pain involves the affective but not sensory components of pain. *Science*, 303, 1157-1162.
- Singer, T., Seymour, B., O'Doherty, J., Stephan, K. E., Dolan, R. J., & Frith, C. D. (2006). Empathic neural responses are modulated by the perceived fairness of others. *Nature*, 439, 466-469.
- Stotland, E. (1969). Exploratory investigations of empathy. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology*, 4, 271-313. New York: Academic Press.
- Toussaint, L., & Webb, J. R. (2005). Gender differences in the relationship between empathy and forgiveness. *Journal of Social Psychology*, 145, 673-685.